

Torah from Around the World

We zouden ons leven moeten leven in een staat van opperste verwondering. Elke morgen opstaan en naar de wereld kijken op een manier die niets voor vanzelfsprekend neemt. Alles is een openbaring, alles is ongelooflijk. Ga nooit achteloos aan de dag voorbij. Spiritualiteit betekent zich verwonderen.

Abraham Joshua Heschel

... die in zijn goedheid elke dag de Schepping vernieuwt.

de tweede beracha voor het Sjema

Sjabbat 21 november 2020 / 5 Kislev, Toldot, Beresjiet/Genesis 25:19 - 28:9

Tanach blz. 48 - 55

Haftara: I Melachiem/Koningen 1:32 - 53

Tanach blz. 669 - 671

Vertaler: Benjamin Cohen

Commentaar: *Rabbi Aaron D. Panken, Ph.D., is voorzitter van het Hebrew Union College-Jewish Institute of Religion (HUC-JIR).*

Oorspronkelijke Engelse tekst <https://reformjudaism.org/learning/torah-study/torah-commentary/redeeming-esau-redeeming-ourselves>

Verlos Esav, verlos jezelf

"Ik heb jullie lief," zegt de Eeuwige. En jullie zeggen: "Waaruit blijkt die liefde dan?" "Zijn Jaäkov en Esav geen broers?" spreekt de Eeuwige. "Toch heb ik Jaäkov liefgehad en Esav gehaat." (Malachi 1: 2-3).

Onder de vele bekende schurken in de Tora (Farao, Amalek, Korach, enzovoort ...) valt Esav op als één van de vroegste - en als het meest verwant aan onze aartsvaders. Hij is zowel de eerstgeboren zoon van Jitschak en Rivka, als Jaäkovs tweelingbroer. Daardoor neemt hij een tamelijk voorname plaats in binnen de belangrijkste familie van ons volk. En hoewel hij zeker niet met liefde overgoten wordt in de woorden van de Tora, wordt hij ook weer niet heel erg slecht afgeschilderd in deze vroegste fase van onze literaire geschiedenis. Maar als men kijkt naar wat Esav overkomt in de historische verklaringen die volgen, ziet men een hele reeks interpretaties die hem elke mogelijkheid van verlossing ontzeggen. Maar voordat we de oorzaken van een dergelijke uitlegkundige broedermoord gaan onderzoeken, zullen we eerst eens kijken naar enkele van de oorzaken van deze interessante, maar ook enigszins storende trend.

Vanaf het allereerste begin beschrijft de Tora de verhouding tussen de tweelingbroers op een manier die de gewone rivaliteit tussen broers en zussen overstijgt. In het verhaal van hun geboorte (Beresjiet 25: 24-26) lezen we:

"Toen de dag van de bevalling was gekomen, bracht zij inderdaad een tweeling ter wereld. Het kind dat het eerst tevoorschijn kwam, was rossig [*admoni*, vgl. Edom] en helemaal behaard, alsof het een harige mantel aan had. Daarom noemden ze hem Esav. Toen daarna zijn broer tevoorschijn kwam, hield die Esav bij de hiel [*akeev*] vast. Daarom werd hij Jaäkov genoemd."

Rasji, die vroegere midrasjiem volgt, vond de afleiding van Esavs naam in de passieve vorm van de wortel *asa*, 'maken' of 'doen'. Dat zou betekenen dat Esav er volledig 'klaar gemaakt' uitkwam - bedekt met haar over zijn hele lichaam alsof hij een volwassen man was. De expliciete vermelding van zijn 'roodachtige' kleur opent een nieuwe mogelijkheid om negatieve meningen over de arme Esav uit te storten. Rasji legt uit dat *admoni*, gerelateerd aan de Hebreeuwse wortel van het woord 'rood' (alef-dalet-mem), aangeeft dat Esav spoedig bloed zal vergieten! Dezelfde wortel geeft ook aanleiding tot een verbinding tussen Esav en een naburig en vijandig volk, de Edomieten/Idumeeërs, die in het gebied ten zuiden en oosten van de Dode Zee leefden, een gebied van roodachtige zandsteen. In deze drie korte verzen is de weg al bereid voor een zeer negatieve kijk op Esavs leven en gewoonten.

De daaropvolgende beknopte beschrijving van de kindertijd van de tweeling biedt ook een onderbouwing voor de ontwikkeling van latere interpretaties. In de volgende verzen, Beresjiet 25: 27-28, lezen we:

"Toen de jongens opgegroeid waren, werd Esav een uitstekend jager, iemand die altijd buiten was, terwijl Jaäkov een rustig man was, die het liefst bij de tenten bleef. Jitschak was zeer op Esav gesteld, want hij at graag wildbraad, maar Rivka hield meer van Jaäkov."

De interpretatie van Rasji, die dit keer de nog oudere commentatoren van Midrasj Tanchuma volgt, toont opnieuw een duidelijke neiging tot het negatieve:

"Een uitstekend jager" - [Esav wist hoe hij moest] jagen en zijn vader moest bedriegen door zijn mond. Hij vroeg hem: "Vader, hoe geven we tienden van zout en stro?" Dus zijn vader dacht dat hij precies was in de naleving van de mitswot."

Dit is slechts één van de vele, zeer negatieve indrukken die door latere verklaarders zijn gegeven. Niets in de tekst van Beresjiet weerspiegelt Esav als een manipulatieve man. De passage suggereert in het geheel niet dat het beoogde slachtoffer van Esavs jacht, zijn vader was. Integendeel: Jitschak wordt afgeschilderd als de ontvanger van Esavs vrijgevigheid.

Als we de passages in Beresjiet met een open blik bekijken, merken we iets heel vreemds op: het is Jaäkov die de echte bedrieger is, met een perverse steun van zijn moeder Rivka. Ten eerste helpt Jaäkov Esav van zijn geboorterecht af, door misbruik te maken van de honger en vermoeidheid van zijn broer (Beresjiet 25: 31-34). Vervolgens gaat Jaäkov ervandoor met Jitschaks vaderlijke zegen voor Esav (Beresjiet 27) met inzet van duidelijk misleidende en manipulatieve middelen die profiteren van Jitschaks slechte gezichtsvermogen. Toch roepen onze traditionele commentatoren Jaäkov zelden of nooit ter verantwoording voor zijn daden. Er zijn hoogstens mensen die aangeven dat latere tegenslagen die Jaäkov overkomen, een rechtvaardige compensatie zijn voor zijn vroegere wandaden. Maar er is weinig directe kritiek op zijn persoon, zoals dat bij Esav wel het geval is.

Waarom doet onze traditie dit? Het antwoord is redelijk rechtlijnig, maar men moet verder lezen in Beresjiet om te begrijpen waarom. Terwijl het verhaal van onze aartsvaders en -moeders verder gaat, is het Jaäkov die worstelt met de engel en vervolgens omgedoopt wordt tot Israël - de naam die ons volk tot op de dag van vandaag siert. Jaäkofs twee vrouwen en twee concubines baren de nakomelingen wier namen de samenstelling van de twaalf stammen van Israël bepalen. En Jaäkov zal dienen als hoofdpersoon in het drama van zijn zoon Joseef, die op zijn beurt een centrale rol speelt in

de overgang naar Egypte, die leidt tot het ultieme verbond en de verlossing van het Joodse volk. Dat wil zeggen: Jaäkov is voor latere commentatoren gewoon té veel een insider om te kunnen afdoen aan zijn reputatie, zonder schade toe te brengen aan het hele Joodse volk.

Esav daarentegen raakt buiten het blikveld van de Tora. De Edomieten/Idumeeërs, die zijn naam dragen, blijven een concurrerend en soms vijandig naburig volk - lang nadat de verhalen van de Tora op perkament zijn vastgelegd. Lang na het schrijven van de Tora verdwijnt dit volk in de mist van de geschiedenis en afgezien van enkele fascinerende archeologische overblijfselen, is er tegenwoordig weinig meer over om hun verhaal te vertellen. Bekend met hun vroegere karakter en hun latere lot, benadrukken onze commentatoren hoe vreemd hun voorvader Esav al vanaf zijn geboorte is en maken hem bij iedere gelegenheid uit voor een slecht mens.

Helaas is deze tendens nog steeds aanwezig. Hoe vaak hebben we de buitenstaander kritisch in de gaten gehouden, terwijl we kritisch naar onszelf hadden moeten kijken? Hoe gemakkelijk is het om een negatief oordeel te vellen over iemand die we niet echt kennen, terwijl ons eigen gedrag wel wat aanpassing zou kunnen gebruiken? In onze omgang met nieuwe leden van onze gemeenschap, nieuwe immigranten in ons land of mensen met verschillende politieke, economische, seksuele of religieuze oriëntaties, is ons gedrag zeer voorspelbaar: menselijke eigenschappen zijn precies het tegenovergestelde van wat we in onze God hopen te zien. We zijn snel boos en vergeven langzaam, we denken eerst aan onszelf en zijn minder genereus jegens anderen. Esav verlossen is hem opnieuw bekijken en proberen hem opnieuw te zien. Niet om zijn problemen te verdoezelen, want die heeft hij - net als ieder mens. Om hem echt te verlossen, moeten we eerst naar onszelf kijken en ons afvragen waarom we anderen - buitenstaanders - behandelen zoals we doen. Door Esav te verlossen, hebben we een kans onszelf te verlossen.